

Natuurhistorisch 1 Maandblad

De Blauwe kiekendief als overwinteraar
in Midden-Limburg

Sneeuwkllokjes, soorten en variëteiten

Eerste waarneming van de
Kleefkruidschildwants in Nederland

Mededeling: Knopzakdragers

Mededeling

Het klopscherm als hulpmiddel bij het vaststellen van Knopzakdragers

In 2016 is Stichting Koekoelore gestart met een onderzoek naar het voorkomen van boktorren (Cerambycidae) in Nationaal Park de Meinweg (ASSELDONK & GERAEDS, 2019). Tijdens dit onderzoek, waarbij onder meer gebruik wordt gemaakt van klopschermen [figuur 1], werden als bijvangst regelmatig Knopzakdragers (*Bacotia claustrilla*) aangetroffen. De cocons met rupsen van deze microvlinder werden vóór 2016 slechts sporadisch aangetroffen (HERMANS & ASSELDONK, 2016).

METHODE

Het gebruik van klopschermen is een gangbare methode om insecten die in en op de vegetatie leven zichtbaar te maken. De schermen worden onder de vegetatie gehouden, terwijl de takken worden bewogen of met een stok worden 'geklopt'. Insecten die op het scherm terecht komen worden gedetermineerd, gefotografeerd en in sommige gevallen verzameld voor verdere analyse. Ook Knopzakdragers laten zich op het scherm vallen. De rupsen in het zakje nemen vrij snel een veilige positie in door met het zakje loodrecht op het scherm te gaan staan: de kenmerkende positie voor deze zakdrager [figuur 2]. Niet iedere knopvorm die op het klopscherm wordt gevonden is een Knopzakdrager. Klopt men krachtig in de vegetatie, dan kunnen ook echte knoppen van de tak loskomen. Controle is noodzakelijk, zeker als de knop niet in loodrechte positie op het klopscherm komt te staan. De 'knoppen' van de Knopzakdragers zijn aan de takzijde open; kop en rugsegment van de zwarte rups zijn soms in de knop zichtbaar. Een echte knop is aan de takzijde dicht en lichtbruin van kleur.

DE KNOPZAKDRAGER

De zakken van de Knopzakdrager zijn cilindrisch en aan de achterzijde afgerond, 5-7 mm lang en 2-3 mm in doorsnede, vaak met algen en soms ook met kleine blad- en houtdeeltjes bedekt. De rupsen leven van algen en lichenen (korstmossen). Algen en lichenen komen op ver-

FIGUUR 1
Rob Geraeds in actie met het klopscherm tijdens een boktorexcursie op de Meinweg in 2019 (foto: P. Heuts).

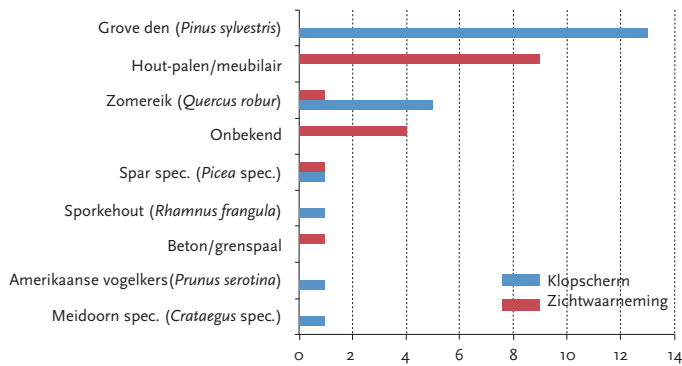
schillende bomen en struiken voor, maar ook op niet-natuurlijke ondergronden als weipalen, buitenmeubilair en betonconstructies. Het zijn met name deze laatste ondergronden waarop de soort wordt aangetroffen als het gaat om zichtwaarnemingen. Een knopvorm komt onnatuurlijk over op bijvoorbeeld het geschaafde hout van weipalen en hekken.

Anders is het als de Knopzakdrager op een natuurlijke ondergrond zit. In loodrechte positie op de stam of tak lijkt het zakje inderdaad op een knop van een stam of tak en wordt dan makkelijk over het hoofd gezien. Het klopscherm leek hier uitkomst te bieden. De soort komt talrijker voor dan aanvankelijk gedacht en is op diverse soorten bomen en struiken aangetroffen [figuur 3]. De dip in juni kan een waarnemerseffect betreffen in verband met een vakantieperiode van de auteur. De soort is opvallend vaak uit Grove den (*Pinus sylvestris*) geklopt. Grove den komt veel en verspreid over de Meinweg voor. De verwachting is dan ook dat de Knopzakdrager algemeen op de Meinweg voor komt. De

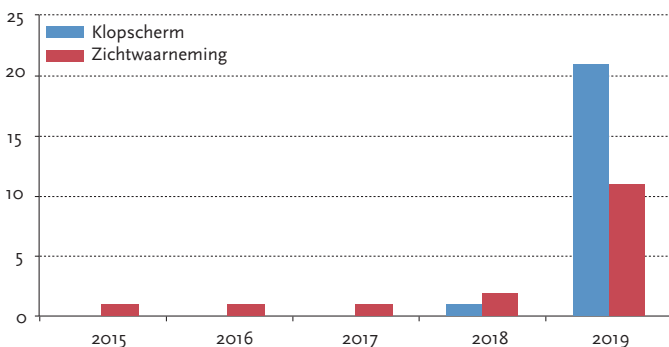

FIGUUR 2
De Knopzakdrager (*Bacotia claustrilla*) op het klopscherm (foto: E. van Asseldonk).

soort is geklopt uit dode takken aan levende bomen uit dood en levend hout van Grove den, Zomereik (*Quercus robur*), Sporkehout (*Rhamnus frangula*), meidoorn (*Crataegus spec.*) en Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*).

FIGUUR 3
Vegetatie waarop de Knopzakdrager (*Bacotia claustrilla*) op de Meinweg is aangetroffen. Rood zijn zichtwaarnemingen. Blauw zijn waarnemingen met een klopscherm.

FIGUUR 4
Aantalsontwikkeling van de Knopzakdrager (*Bacotia claustrilla*) op de Meinweg. Bron Waarneming.nl geraadpleegd d.d. 11-11-2019. (n=38, 33 waarnemingen zijn afkomstig van de auteur).

DISCUSSIE

Volgens HERRMANN (1994) is de Knopzakdrager een bossoort, die zowel op loof- als naalddhout kan worden aangetroffen. Vóór 2016 zijn de bosgebieden in het Meinweggebied niet intensief op zakdragers onderzocht, dit kan een mogelijke verklaring zijn voor het geringe aantal waarnemingen van voor die tijd (HERMANS & ASSELDONK, 2016). Het gebruik van een klopscherm lijkt een

goede inventarisatiemethode die in korte tijd veel meer informatie oplevert in vergelijking tot de conventionele zoekmethode op zicht [figuur 4]. Het boktorproject van Stichting Koekoelore op de Meinweg loopt nog enkele jaren door. Ook de komende jaren zal de Knopzakdrager in de resultaten worden meegenomen. Vraag is of de rupsen, die leven van augustus tot mei (MUUS, 2009), ook in de winterperiode met het klopscherm zijn vast te stellen. Naast Knopzakdragers kan

op deze wijze ook de Sierlijke zakdrager (*Proutia betulina*) worden vastgesteld. De Sierlijke zakdrager is echter ook goed op zicht te inventariseren. De kleine, 7-10 mm lange zak van deze soort is bekleed met gedroogde plantendelen en ligt vlak tegen de ondergrond aan waardoor ze beter opvallen. Hopelijk inspireert dit artikel personen die werken met een klopscherm om ook te letten op het voorkomen van zakdragers op het scherm en waarnemingen vast te leggen in Waarneming.nl.

Ernest van Asseldonk, Stichting Koekoelore,
Hofstraat 7, 6019 CB Wessem
info@stichtingkoekoelore.nl

Literatuur

- ASSELDONK, E. VAN & R. GERAEDS, 2019. Boktorren -Cerambycidae van NP de Meinweg 2016-2018. Stichting Koekoelore, Wessem. <http://www.stichtingkoekoelore.nl/Publicaties>. HERRMANN, R., 1994. *Psychidae* (Sackträger). In: G. Ebert (Hrsg.), Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Band 3: Nachtfalter I. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart: 356-504.
- HERMANS, J.T. & E. VAN ASSELDONK, 2016. De zakdragers van de Meinweg. *Natuurhistorisch Maandblad* 105 (8): 188-200
- MUUS, T.S.T., 2009. Knopzakdrager *Bacotia claustrilla* (Bruand, 1845). November 2009. 14 november 2019. <http://microlepidoptera.nl/soorten/species.php?speciescode=197&p=1>.

Recent verschenen

Guido Verschoor

Wie zijn publicatie, rapport, etc. opgenomen wil zien in deze rubriek, kan contact opnemen met de redactie. De publicaties moeten gaan over voor Limburg relevante onderwerpen.

Veldgids dazen (Diptera-Tabanidae) van Noordwest-Europa
Zeegers, Th. & A. Schulten, 2019.

Privé publicatie, 2019. 59 pagina's. Gratis te downloaden via Waarneming.nl, link: https://waarneming.nl/download/DAZEN_20nw-europa_20TZ_AS_2019.pdf

Dazen zijn relatief opvallende vliegen die in ons land relatief goed zijn bestudeerd. Ze zijn vooral bekend

en berucht vanwege het hardnekkige steekgedrag van de vrouwtjes. Het herkennen van dazen

van foto's is moeilijk. Veel soorten lijken sterk op elkaar en een groot deel van de soorten is ook variabel van kleur. Deze veldgids maakt het herkennen van (levende) dazen een stuk makkelijker. In de gids zijn alle soorten opgenomen die bekend zijn uit Nederland, België, Luxemburg, Denemarken, de Britse Eilanden en het grootste deel van Duitsland en Noord-Frankrijk. De gids bevat een determinatietabel naar de genera en een tabel naar de soorten. De veldgids is rijk geïllustreerd met duidelijke tekeningen en foto's. Bij de soortbesprekingen staat onder

meer informatie opgenomen over herkenning, vliegtijd, voorkomen, verspreiding en talrijkheid in Nederland en indien beschikbaar in België. Allereerst wordt in de gids algemene informatie over dazen gegeven, waaronder herkenning, bouw en oogkleur. Ook worden enkele tips gegeven hoe de dazen het best kunnen worden waargenomen, al zal dat bij stekende vrouwtjes wat minder een probleem zijn. De gids is uitgebracht in de reeks van veldgidsen over vliegen die via Waarneming.nl beschikbaar wordt gesteld.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP in LIMBURG

Colofon

DAGELIJKS BESTUUR

Frank Oelmeijer (voorzitter), Rob Geraeds (vice-voorzitter) & Alfred Paarlberg (penningmeester).

ALGEMEEN BESTUUR

Wilfred Alblas, Toon van Baal, Marian Baars, Jan-Joost Bakhuizen, Susanne Hanssen, Wouter Jansen, Stef Keulen, Pieter Puts, Victor van Schaik, Katrien de Vos-Reesink, Aidan Williams & Linda Wortel.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Jeanne Cuyppers & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond,
tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl).
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 35,00 per jaar. Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 105,00.
Okjen Weinreich (leden@nhgl.nl).
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau, Marja Lenders (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 4,-; leden € 3,50 (incl. porto), themanummers € 7,-.
IBAN: NL31INGB0000429851, BIC: INGBNL2A.

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Philip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Guido Verschoor, Raymond Pahlplatz & Marc Poeth (redactie-assistent) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op www.nhgl.nl.

LAY-OUT & OPMAAK Van de Manakker, Grafische communicatie, Maastricht (mvandemanakker@xs4.all.nl).

EDITING SUMMARIES Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK Grafiegroep Zuid, Swalmen.

Copyright. Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

KRINGEN

KRING HEERLEN

Olaf Op den Kamp (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Peter Eenshuistra (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Pieter Puts (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOELLENSTUDIEGROEP

Henk Henczyk (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEERT

Jacques Verspagen
(plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum
(sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolcamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Victor van Schaik (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRIJK

Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Aegidia van Grinsven
(zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten
(snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in
Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAIK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in
Limburg, Postbus 2235,
6201 HA Maastricht (vanschaikstichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL
(natuurbank@nhgl.nl).

